

[Krise současného člověka a krize současné filosofie]

Ladislav Hejdlánek

jedná se o část původního dokumentu:

[1980](#)

- ♦ myšlenkový deník – záznam, česky, vznik: 25. 4. 1980
- ♦ philosophical diary – record, Czech, origin: 25. 4. 1980

[Krise současného člověka a krize současné filosofie]

800425-2

Moderní či lépe řečeno: současný člověk je v životní krizi, jejíž rozbor může být proveden jen filosofickými prostředky, protože žádná jiná disciplína (rozumí se vědecká) nemůže podat víc než pouhý částečný pohled, tj. pohled na určitou stránku vnějších projevů této krize. Filosofie je svou bytostnou povahou reflexí; ovšem reflexe je zase určitou aktivitou, určitou akcí. Povaha akce na sobě nese subjektivního rozvrhu, ale je také uskutečněným projektem, mířícím k věcným, předmětným souvislostem, tedy nese na sobě také znaky těchto předmětných souvislostí a skutečností. Tyto znaky jsou vloženy do projektu akce na základě starších zkušeností, proto se mohou v nové situaci ukázat také jako nevěcné a nepřiměřené. Rozhodující místo, kde se ukazuje jejich eventuelní nepřiměřenost, jsou rozpory, k nimž dochází v aplikaci konkrétně zaměřených přístupů mezi očekáváním a skutečnými výsledky. Teprve v nové reflexi může být takový rozpor řešen (většinou nikoli definitivně).

Filosofie dospívá k vyjasnění krize lidského života (individuálního nebo společenského) tím, že ji reflektuje. Prostředky takové reflexe jsou ovšem odvozeny ze zkušeností předchozích, většinou tedy z tradice. Jestliže je v krizi sama tradice, ocitá se filosofie před obtížnou úlohou.

Tradiční myšlenkové prostředky nemohou filosofické reflexi za takových okolností umožnit přiměřené uchopení podstatných rysů dané situace, neboť právě od té nejdůležitější skutečnosti nemá filosofická reflexe potřebný odstup (neboť je zatím uzavřena v „prostoru“ krize samotné, je na krizi závislá). Jak se může v takovém případě filosofie odtrhnout, vytrhnout ze závislosti na krizi a najít místo k potřebnému odstupu, z něhož by se jí otevřel nový přístup a s ním nový pohled na krizi samotnou?

Za takových okolností je třeba se méně vázat na dosavadní postupy a naopak zkoušet (do jisté míry „nazdařbůh“, tj. na zkoušku) postupy nové. Je třeba vymyslet, na zkoušku vytvořit celkové koncepty (a to nejspíš řadu takových konceptů) a ověřit, budou-li schopny vrhnout nové světlo na dosavadní situaci. Teprve výsledky celé řady takových pokusů mohou přinést výsledky, jež dovolí provést novou reflexi a stanovit hlavní opěrné body nového přístupu, který už nebude pouhou zkouškou nazdařbůh, ale metodickým přístupem.

(krouž. blok, č. 80-024; Praha, 800425-2.)

800425-3

Filosofie se dnes ocitá v krizi také v důsledku své neschopnosti či lépe nevybavenosti tvářet v tvář věku, který přichází, tedy tvářet v tvář budoucnosti. Žijeme na konci jednoho celého věku – a to znamená, že se blížíme dnům, v nichž bude stále mocněji přicházet věk nový, nová epochy, nový eón. V duchovních dějinách lidstva už byla vypracována metoda, jak se duchovně vztáhnout k přicházející budoucnosti, a to především ve staroizraelské prorocké tradici. Filosofie nemá jinou možnost než se obrátit k této tradici, která pokračovala (i když poněkud deformovaně) v rámci tradice křesťanské,

nejednou ovšem zastíněna a překryta jinými prvky a složkami. Jako reflexe se musí filosofie pokusit stát se reflexí onoho životního vztažení k budoucnosti, jak bylo a je realizováno v podobě křesťanské víry a naděje.

Tu se však ukazuje, že odstup od situace krize je pro filosofii možný jen tak, že se filosofie re-konstituuje jako reflexe víry a naděje. Jen tak si otevře duchovní zrak pro budoucnost, která přichází, a jen tak se stane pohotovou nejen k otevřenosti vůči ní, ale k tomu, aby se aktivně dala této přicházející budoucnosti k dispozici, do jejích služeb. Víra a naděje však nejsou pouhou orientací do budoucnosti, ale jsou spočinutím v budoucnosti, zakotvením v budoucnosti. Filosofie tedy ani v této nové své konstituci nemůže zůstat [být] pouhou reflexí zakotvenosti v budoucnosti, ale sama musí dosáhnout postavení, v němž bude zakotvena v budoucnosti. Musí se tedy z reflexe životní orientace do budoucnosti stát přímo filosofií víry a filosofií naděje. Tato její bytostná proměna ji ještě více oddálí onomu typu vztahování se k budoucnosti, jaký je typický pro futurologické tendence.

(krouž. blok, č. 80-025; Praha, 800425-3.)

800425-4

Krize současného člověka spočívá především ve ztrátě životního zakotvení. Právě ve svých hlubinách ztratil člověk jistotu. Jeho životní kořeny zůstávají jen při povrchu, a proto často ztrácejí kontakt s půdou, se základem, vůbec se skutečností hloubky. Odtud častá a rozšířená vykořeněnost současného člověka. Člověk vykořeněný, bez pevné půdy pod nohama se obává vidět skutečnost v plném světle; proto tolik falešného vědomí v moderní době. Ideologie má poskytnout náhražku tam, kde se člověk pravdy obává.

Filosofie má ztíženou pozici již proto, že není a nehodlá být takovou ideologií, která by pomáhala zastírat skutečný stav věcí. Krize filosofie je zčásti vyvolána tím, že lidé nechtějí vidět a vědět pravdu; když ji filosofie ukazuje, odvracejí se nejenom od pravdy, ale i od filosofie. A to představuje značný tlak na filosofii, aby byla s odhalováním pravdy opatrná. Filosofie proto hledá únik z této napjaté situace: potřebuje si udržet zájem veřejnosti – a proto žongluje. Mlčí o podstatných věcech a předstírá odbornost a akademičnost, aby udržela zdání, že může odpovídat jen zasvěceným.

Ale filosofie svou nejvlastnější povahou není určena k výlučnosti, není esoterickou disciplínou, ale má všeobecnou schopnost oslovovat každého. I když myslit tvůrčím způsobem je ve filosofii údělem jen některých, filosofické myšlení je zásadně přístupné každému a dovede také každému poskytnout orientaci a poukázat na kritéria, jimiž se může řídit při posuzování skutečnosti a při rozhodování v životních situacích.

Krize filosofie tedy zčásti spočívá v nedostatku vůle filosofů k filosofování a filosofii.

(krouž. blok, č. 80-026; Praha, 800425-4.)

800425